

„Akit szerettek az asszonyok”

Az idén ünnepeltük Tamási Áron (Farkaslaka, 1897. szeptember 20. – Budapest, 1966. május 26.), a neves író halálának 45. évfordulóját, 2012-ben pedig születésének 115. évfordulójára kerül sor. Rövid írásunkkal rá és harmadik feleségére, Basilides Aliz Teréziára emlékezünk.

Benedek Eleket parafrázálom, de nem szeretném profanizálni egy slágersorral azonosítva. Tamási iránti tisztelem nem engedné meg ezt nekem. Nem Őt akarom leszállítani a piedesztálról, ellenkezőleg: volt élettársainak, azoknak az asszonyoknak, akik az egyedi és utánozhatatlan Tamási-életmű kibontakoztatásának tanúi, sőt tevékeny részesei voltak, akárok méltó helyet biztosítani a „Fejedelmem” szobra mellett, ahol az ők méltán kiérdemelt helyüket maga Tamási hálás elismerés kíséretében saját kezűleg hitelesítette. Jelen írásomban a monográfusok által kevésbé kiemelt, talán elhallgatott „Alizkának” a rehabilitálásával próbálkozom az emlékek és a dokumentumok mozaikjainak összeillesztése által.

Kezdjük egy őszinte és egyszerű, de mégis ünnepi megnyilatkozással, mely 2010. szeptember 4-én hangzott el Farkaslakán, a Szenes Napok keretében az író síremlékénél *Basilides Aliz* (Terézke), Tamási Áron harmadik felesége megilletődött ajkáról:

*Basilides Aliz Terézia Hadnagy Jolánnal, a farkaslaki Tamási Áron Alapítvány elnökével
Balázi Dénes felvétele*

„Ha már ez a megtisztelő kérés eljutott hozzám, *egyetlen dolgot szeretnék elmondani*, mert az alatt a tizenöt év alatt, amíg összefonódott a sorsom azzal az emberrel, akire most emlékezünk, s aki itt van ma közöttünk, testi valójában nem, de egyébként igen, teljesen, *tanúként elmondhatom*, ami itt egy kicsit már elhangzott, hogy bármerre járt, bármit csinált, bármilyen kitüntetés érte, bárhová hívták a világon: Londonba, Párizsba, hogy ott adjon elő, *soha egy pillanatra sem, nemcsak, hogy nem felejtette el*, de nem mulasztotta el kinyilvánítani, *hogy minden, amit kapott, ami benne van, nem az ő tulajdona*, azt ő innen vitte. Mindig mondta, fehér asztal mellett, tréfásan, *hogy bárki a falujából*, ha az ő helyében lenne, *ugyanígy megírná ezeket a könyveket*.

Az előbb, ahogy ott álltam és hallgattam azt a tüneményesen játszó zenekart, vagy elnézést: együtttest, rátévedt a szemem ezekre a hatalmas fákra, igen, arra gondoltam: *szálfaember nőtt ki innen, feje sokszor a felhők között, de gyökerei mindig itt...*

És boldogan hallom, hogy így zenélnek, énekelnek és élnek ezek az emberek, és kívánom Isten áldását a továbbiakban is...!”

(A videofelvételt Hadnagy Árpád, az Elektron Kft. operatőre készítette, a hangfelvétel szövegét átírta Balázi Dénes.)

*

„Kedves Mátyás,

Magának külön is meg kell köszönnöm az élményt, amit az ünnepi megemlékezés nyújtott számomra. De nagyon hálás lennék, ha az ünnepség szervezőinek, akikkel talán nem is találkoztam, elmondaná, milyen őszintén gratulálok nekik. S ha módom lesz rá, szeretném megköszönni a Plébános úrnak, hogy kedves volt név szerint üdvözölni.

Hát nem kis dolog egy ilyen ünnepi eseményt ilyen szépen, zökkenőmentesen megrendezni.

Szép hétköznapokat is kívánok, és

sok-sok erőt meg egészséget az elvégzendő feladatokhoz.

Igaz szeretettel Aliz (vagy A. néni, mindegy).”

(Basilides Aliz köszönőlevele díszes borítékban érkezett budapesti keltezéssel, gyönyörű zsinórirással Farkaslaka polgármesterének, Albert Mátyásnak címezve.)

*

Tamási Áron „1949. június 28-án ugyanis harmadszor is megnősült. Feleségül vette a nála harmincnégy évvel fiatalabb lányt, Basilides Aliz Teréziát, az akkor éppen érettségire készülő fiatal diákot.”

(Sipos Lajos: *Tamási Áron, élet és pályarajz*. Budapest, 2006. 158.)

*

„Amikor Tamási Áron édesanyjának a sírját ástuk Márton Árpád barátomékkal, eljött az író és a szép, fiatal felesége a sírásást megszemlélni. Amikor elmentek, azt mondja Árpád: *Ej, ez a szép, fiatal nő éppen minket találna!* – Mert mi akkor javakorabeli legények voltunk.

Hasonló benyomást tett azokra a fiatal férfiakra (Márton Géza), akiket felkért Tamási, hogy hordozzák meg, szekereztesék meg őket a falu határának nevezetesebb helyein. Jó mulatságokat rendeztek a fogadásukra és kedvtelésükre. Még táncra is perdültek az író biztatására a fiatalasszonnyal.”

(Dénes András közlése, 86 éves, Farkaslaka)

*

„1958-ban friss meszelés és festés után érkeztek Terézkéké...” „Lapot írt Áron, adnám postára, azután vennék valami ajándékot, egyszerű dolgot. Kérdeztem, annak a háztartási mindegyesnek, Bokor Ágotának? Igent intett a fejével...”

„Terézke soha egy szót sem panaszkodott, de évek múlásával érzékelhető volt kapcsolatuk romlása.” „1965-ben a következő levelet írta [Tamási Áron]: Nem lehet zokon venni, ha családi belső ügyekről nem beszéltem, nem beszélék. Ez természetem. Alizkával most is igen jó emberi viszonyban vagyok.”

(Dr. Bakk Takács Sára: *Hazulról haza. Székelyudvarhelyről Székkutasra*. Székelyudvarhely, 1997. 120.)

*

„A nehéz években harmadik felesége, *Teréz (Alisz)* állott mellette.” (1949–1963 között – Megj.: B. D.)

(Féja Géza: *Tamási Áron alkotásai és vallomásai tükrében*. Budapest, 1970. 129.)

*

„HARMADIK HÁZASSÁGA

Ünnepélyesen s nagyon komolyan egy novella kéziratát olvastatta fel velem 1949 elején.

Boduru – ez volt a címe.

Kriza *Vadrózsáiból* ismertem a székellyföldi tájszót: az *egytenl*, a *kedvest* jelenti.

Bronzba csillanó hajú, magas, sötétbarna szemű, nagyon szép, nagyon fiatal lány volt a novella hősnője, Bodoru. Ezzel a novellával közölte Áron, hogy ismét megházasodik. S mert a házassághoz tanú is szükségeltetik, erre a tisztségre engem választott.

Íme, itt a dokumentumok – a házassági értesítés, az esküvés forgatókönyvét közlő levél, s maga a novella:

Basilides Aliz Terézia és Tamási Áron tisztelettel értesítik, hogy 1949. június 28-án Budapesten házasságot kötöttek.

XII. Alkotás utca 51/b

Kedves Bandikám!

Bár még feljövök Hozzád (bizonyára hétfőn), közlöm Veled, hogy keddre határoztuk a dolgot. Tervek szerint délután 6 órakor lenne. Így Alizkáéktól indulnánk 5 órakor. (Mester utca 33. VI. em. lift.) Utána 7–1/2 8-kor lenne a vacsora, a szülőknél.

Köszönöm figyelmes kedvességedet, s melegen ölel

Áron

[...]

Drága Bandikám,

Szívből köszönjük Neked, hogy házasságkötésünk alkalmával kedves voltál mellénk és mellettünk állni. S külön köszönjük a felejthetetlen „Boduru”-könyvet.

Barátsággal és szeretettel ölel

Áron

Nászajándékom maga a novella volt: kinyomtattam *egytenlenegy* példányban, a Tamási-sorozat mintájára nyersvásznonba kötve, házasságkötésük napjára.

Aliszka tizennyolc éves volt akkor, Áron ötvenkettő. Szép házasság volt, megpróbálta őket az idő is, az elkövetkező nehéz évek. S csak akkor váltak szét, amikor a baj már nem tartotta össze a nagyon fiatal asszonyt, s a már nem fiatal férfit.

A *Boduru* nem került be Tamási Áron novellás köteteibe. Csak sokára jelent meg elbeszélés kötete, s válásuk után Áron nem tartotta illőnek, hogy nyomtatásban „még egyszer” megjelenesse.

Asszonánsznak nevezik a nem tisztán összecsendülő rímet. *Asszonánsz* köti össze az *Énekes madarat* is *Boduruval*: amott a kicsi Magdó nem ejti el a színes madártojást, lenyeli – emitt Bodoru elejti. Intő jel volt.”

(Illés Endre: *Test és lélek*. (Tamási Áron leveleiből.) *Tiszatáj*, 29. évf. (1975) 1. sz. 65–68.)

*

„Amikor utoljára itthon járt Tamási Áron Alizkával, az író édesanyja temetése előtt, akkor találkoztak itt, Farkaslakán Nagy Imre festőművésszel is. Nagy Imre egy farkaslaki sétára szeretne volna hívni az író. Tamásinak nem volt kedve, elküldte barátja kalauzolására Alizkát. Ágnes néni megkérdezte a testvérét, hogy ő miért nem ment velük, miért bízta barátjára a szép, fiatal feleségét? Miért lett olyan hűvös Aliszka iránt? Ekkor vallotta be Áron Ágnesnek, hogy *ez az elhidegülés akkor kezdődött, amikor Aliszka az ő tudta nélkül terhességmegszakítást végeztetett. Ez bántotta őt, mert még akkor is magáénak vállalta volna a születendő gyermeket, ha netalán nem tőle való lett volna, úgvis felnevelte volna, s most boldog lenne, mert egy utódot hagyhatna maga után. Ettől a házasságtól ezt remélte az író.*”

(Jakab Zsigmondné Mészáros Rozália közlése, 83 éves, Farkaslaka)

*

„Jóleső érzéssel gondolok a sok figyelmességre, melyet a Feleséged és Te részedről tapasztaltam, s a családom tagjai is tapasztaltak... Ui. A feleségem is a legmelegebb üdvözlétet küldi!”

(Tamási Áron: *Ölelő szeretettel. Válogatott irodalmi levelek*. Budapest, 2008. 153. sz. levél. Tompa Lászlónak. Budapest, 1955. szept. 27.)

„Feleségednek tisztelő-szerető kézcsókjaimat küldöm, Aliszka öleli, és Téged nagyon melegen üdvözöl. Szeretettel és barátsággal ölel: Áron.”

(Tamási Áron: *Ölelő szeretettel. Válogatott irodalmi levelek*. Budapest, 2008. 154. sz. Illyés Gyulának. Farkaslaka, 1956. okt. 4.)

„Nagyon szépen megköszöném Neked, ha alkalomszerűen átmennél Magdihoz [Nem Magdó, a második feleség, hanem marosvásárhelyi barát-nőjük] a Köteles utcába, s megmondanád neki, hogy ismert nagylelkűségével küldjön az öcsémnek ötszáz lejt. S az utalvány mellett egy levelező lapon írja meg, hogy a pénz az öcsém lányának szól, esküvői ajándék... Feleségednek tisztelő kézcsókomat küldöm, Aliszka barátsággal köszönti. Téged abban az örömben üdvözöllek, hogy könyvednek itt komoly sikere van. Tamási Áron”

(Tamási Áron: *Ölelő szeretettel. Válogatott irodalmi levelek*. Budapest, 2008. 160. sz. Sütő Andrásnak. Budapest, 1957. júl. 10.)

„Kedves Bandikám! Már harmadik hete itt vagyok az Akadémiai Üdülőben. *Aliszka beszélt rá*. S én is gondoltam, hogy az enyhén magaslati hely majd jó lesz. Erre szükségem is lett volna, mert az utóbbi időben már hetenkint kétszer-háromszor volt zavar a szívemmel.”

(Tamási Áron: *Ölelő szeretettel. Válogatott irodalmi levelek*. Budapest, 2008. 169. sz. Illés Endrének. Mátraháza, 1963. dec. 17.)

*

„Igazán szerettük volna megismerni a kedves Ángyikát is, de ha most nem lehet úgy csinálni, hogy mind a ketten jöjjenek, hátha még egy más alkalommal még találkozunk hamarosan, amit szeretném is, hogy megismerjem személyesen.”

(Nagy Pál szerk.: *Kedves otthoniak. Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal*. Székelyudvarhely, 2006. 36. o. Tamási Gáspár levele Tamási Áronnak. Farkaslaka, 1955. júl. 27.)

„Mi elég jól vagyunk mind a ketten, szép és tiszta lakásban, mert mialatt én otthon voltam, a feleségem a lakás szépítésén dolgozott, kifestették a falakat

és mindent ismét szépen rendbetettek.”

(Nagy Pál szerk.: *Kedves otthoniak. Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal*. Székelyudvarhely, 2006. 37. o. Tamási Áron levele Tamási Ágnesnek. Budapest, 1955. szept. 26.)

„Drága, jó Márta néni!
Kedves Ágnes!

Először is nagyon szépen köszönöm mindazt, amit küldtek nekem, nagyon boldog lettem, amikor Áron odaadta. Elgondoltam, hogy mennyit fáradtatok velem, a szövéssel, vásárlással, aztán nagyon meghatódtam, és mit tud tenni ilyenkor az ember, csak sírtam, örömben is, amiért ilyen kedvesen gondoltak rám, meg bánatomban, amiért nem mehettem Áronnal, és nem lehettem ott Magukkal. Amióta Áron megjött és mindig mesél, hogy mi van otthon, még jobban fáj, hogy nem tudtam elmenni.

Most beadjuk azonnal az útlevelekérvényt, hogy tavaszra mindenképpen hazamehessünk, de már télre is meglegyen, hogyha Márta néni gyengébben lenne, bármikor lemehezzünk segíteni. De én remélem, hogy most már jobban lesz, és arra gondol, hogy tavaszig mindig csak erősödni kell, hogy ha lemegezzünk, örömben lehessünk együtt. Mi most mindig a tavaszi útra gondolunk.

Nagyon el voltam keseredve, mikor Áron mondta, hogy Ágnes ángyomnak nem volt jó a szemüveg! Meg Márta néninek kicsi volt a papucs, de talán azt meg lehet igazítani.

Nagyon kérem, mondják meg Anának, hogy hálásan köszönöm neki a sok fáradságot a ruhával, meg Erzsikének, hogy szótta a szoknyát.

Márta néni kezét csókolom, a testvéreket mind szeretettel köszöntöm, Ágnes ángyomat ölelem, s a levelét várjuk. Terézke.”

„Mindenkinek mondja, Édesapámék is, meg én is látom, hogy Áronnak milyen jót tett az otthonlét, ami elsősorban az Ágnes ángyom gondoskodásának érdeme.”

(Nagy Pál szerk.: *Kedves otthoniak. Tamási Áron levelezése a farkaslaki családdal*. Székelyudvarhely, 2006. 39. o. Aliz levele Tamási édesanyjának, Mártának és Tamási Ágnesnek. A levél keltezetlen.)

Balácsi Dénes

Udvarhelyszéki helyismereti évfordulók 2011. április–június

Április

3. – 105 éve született Székelyudvarhelyen **ifj. Szemlér Ferenc** költő, író, műfordító (megh. Bukarest, 1978. jan. 9.). 1912–16 között szülővárosában tanult, a román betöréskor Szekesfehérvárra menekült a család. Bukarestben végzett jogot, 1930–48 között ügyvéd volt Brassóban, és újságíróként is tevékenykedett. 1948-tól Bukarestben, pár év múlva újra Brassóban élt, az *Igaz Szó* szerkesztője volt, 1956-tól végleg visszaköltözött a fővárosba. Termékeny alkotó volt, több mint fél-száz önálló kötete jelent meg.

9. – 5 éve hunyt el Csíkszeredában **Kardalus János** tanár, tanfelügyelő, néprajzi író (1935. szeptember 20-án született Bögzőben). Székelykeresztúron végezte a tanítóképzőt 1954-ben. Csehétfalván, Oroszhegyen, Székelypálfalván és Homoródalmáson tanított, 1974-től a Hargita megyei Népi Alkotások Házának volt igazgatója. Több tanulmánya, kötete jelent meg vidékünk néprajzáról: *Kapuk és kerítések Hargita megyében* (Csíkszereda, 1977), *A festett bútort* (Csíkszereda, 1982), *Székely festett bútort* (Bp., 1995), *Utcater-díszítés a Homoród mentén. Motívumok, jelek, jelképek* (Csíkszereda, 2001).

10. – 130 éve született Marosújváron **Kováts István** fotóművész. 1906-tól dolgozott Székelyudvarhelyen. A húszas évektől Haáz Ferenc Rezsővel bejárta a Székelyföldet; a város közéletéről készített felvételei is dokumentum értékűek. A harmincas években három aranyérmert nyert országos fotókiállításokon. Kb. 40.000 felvételt számláló gyűjteményt hagyott hátra, ezek közül többet kötetben közöltek. Székelyudvarhelyen halt meg 1942. aug. 18-án.

11. – 120 évvel ezelőtt hunyt el **Tözsér László** egyháztörténelmi író. Máréfalván született 1865. január 5-én. Udvarhelyen kezdte középiskolai tanulmányait. Verseket, útirajzot közölt már fiatal korában.

11. – 60 éve született Brassóban **Wam József Péter** szobrász, hitoktató. Székelyudvarhelyen él. Műszaki tisztiiskolát végzett; domborműveinek témája: történelem és népelet.

13. – 25 éve halt meg **dr. Örösi Pál Zoltán** méhész, Kossuth-díjas egyetemi tanár (szül. Szudv., 1904. jan. 14.).

15. – 90 éve született **dr. Ferenczi István Mihály** régész, történész Kolozsváron. A Homoród mentével és a Sóvidékkel kapcsolatos régészeti kutatásairól több tanulmányt közölt. Magyar nyelven megjelent kötetei: *Régészeti megfigyelések a Limes Dacicus északnyugati szakaszán* (Erdélyi Tudományos Füzetek, 129., Kv., 1941), *Csikkarcsfalvi régiségek* (ETF 165., Kv., 1943), *Észrevételek az erdélyi részkeleti népi és műveltségi elemeivel kapcsolatban* (Szolnok, 1997) és *Besenyő szállások a Nagy-Szamos-Sajó mentén* (Szudv., 1999).

21. – 70 éve hunyt el **Embery Árpád** költő, közíró, a székelyudvarhelyi Római Katolikus Gimnázium tanára (szül. Kv., 1863. jan. 5.).

22. – 255 évvel ezelőtt hunyt el Nagyajtán **Cserei Mihály** történetíró. Csíkrákoson született 1668. október 21-én; az udvarhelyi Református Kollégiumban tanult. Teleki Mihály titkára volt, majd tartományi biztos, Thököly oldalára állt, emiatt Havasalföldön kellett bujdosnia. Az erdélyi emlékirodalom ismert képviselője a Rákóczi-szabadságharc idején a Habsburgok oldalán vállalt állami tisztségeket. A kurucok elől Brassóba menekülve 1707-től kezdte el írni, majd Nagy-

Cserei Mihály szobra Csíkrákoson

